

УДК 342.7(354)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.2.30>

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ТА РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Зьолка В.Л.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-7815-6393
e-mail: zolkavalentin@gmail.com.*

Король М.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0002-2088-6959
e-mail: makking@ukr.net*

Зьолка В.Л., Король М.О. Характеристика змісту та рівень забезпечення прав людини в діяльності Державної прикордонної служби України.

В статті розглядаються питання характеристики змісту та рівень забезпечення прав людини в діяльності Державної прикордонної служби України. Проведено аналіз різних аспектів діяльності прикордонного відомства, зокрема, організаційно-правових засад, методів і форм контролю, підвищення кваліфікації персоналу, тощо. Детально розглядається важливість роз'яснення змісту положень міжнародних документів з прав людини та стандартів їх захисту для ефективної роботи органів та підрозділів охорони державного кордону. Автори вказують на те, що знання та розуміння цих положень є важливим для правоохоронців у контексті їхньої повсякденної діяльності. Зроблено наголос на тому, що з'ясування вимог цих документів допомагає забезпечувати відповідність дій прикордонного відомства міжнародним стандартам та нормам щодо захисту прав людини. Окрім того, зазначається, що така діяльність сприяє формуванню правильних підходів та поведінки правоохоронців у випадках роботи з громадянами, затриманням осіб та вирішенням конфліктних ситуацій. Відповідно, розуміння і використання міжнародних стандартів є важливим елементом в професійній діяльності прикордонників з метою забезпечення прав та свобод людини. Проведено аналіз різних підходів та стратегій, що можуть бути застосовані для забезпечення та захисту прав та свобод людини під час здійснення оперативно-службової діяльності прикордонної служби. Висвітлено можливі шляхи подальшого підвищення ефективності цієї роботи, включаючи вдосконалення законодавства, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження нових методик і технологій роботи з людьми. Акцентується увага на важливості розробки і впровадження комплексного підходу до забезпечення прав і свобод людини в діяльності Державної прикордонної служби України, що враховує різні аспекти її функціонування та потреби людини. Такий підхід дозволяє оптимізувати роботу служби з максимальним захистом прав та свобод громадян. Зроблено висновок про необхідність перебудови взаємовідносин між прикордонниками та людьми на засадах партнерства, а також удосконалення форм, методів і засобів забезпечення прав і свобод людини. Важливо, щоб персонал служби у своїй діяльності дотримувався міжнародних стандартів прав людини та постійно підвищував свою компетентність у цьому напрямку. Потреба підвищення ефективності діяльності прикордонної служби вимагає глибокого і систематичного наукового аналізу її організаційно-правових засад діяльності у цій сфері.

Ключові слова: забезпечення, права людини, професійна підготовка, міжнародні стандарти, оперативно-службова діяльність, Державна прикордонна служба України.

Zolkha V.L., Korol M.O. Characterization of the content and level of human rights protection in the activities of the State Border Guard Service of Ukraine.

The article examines the content and level of human rights protection in the activities of the State Border Guard Service of Ukraine. It analyzes various aspects of the border agency's operations, including organizational and legal foundations, methods and forms of control, and personnel training. The importance of clarifying the content of international human rights documents and standards for the effective work of border guard agencies and units is thoroughly discussed. The authors emphasize that knowledge and understanding of these provisions are crucial for law enforcement officers in their daily activities. Emphasis is placed on the fact that understanding the requirements of these documents helps ensure that the actions of the border agency comply with international standards and norms regarding human rights protection. Additionally, it is noted that such activities contribute to the formation of appropriate approaches and behavior among law enforcement officers when dealing with citizens, detaining individuals, and resolving conflict situations. Accordingly, understanding and utilizing international standards is an important element in the professional activities of border guards to ensure the protection of human rights and freedoms. Various approaches and strategies that can be applied to ensure and protect human rights and freedoms during the operational activities of the border service are analyzed. Possible ways to further enhance the effectiveness of this work are highlighted, including improving legislation, increasing personnel qualifications, and implementing new methods and technologies for working with people. Attention is drawn to the importance of developing and implementing a comprehensive approach to ensuring human rights and freedoms in the activities of the State Border Guard Service of Ukraine, which takes into account various aspects of its functioning and human needs. Such an approach allows optimizing the work of the service with maximum protection of citizens' rights and freedoms. The conclusion is made about the necessity of restructuring the relationship between border guards and people on the basis of partnership, as well as improving the forms, methods, and means of ensuring human rights and freedoms. It is important that the service personnel adhere to international human rights standards in their activities and continually enhance their competence in this area. The need to improve the efficiency of the border service requires a thorough and systematic scientific analysis of its organizational and legal foundations in this field.

Key words: ensuring, human rights, professional training, international standards, operational activities, State Border Guard Service of Ukraine.

Постановка проблеми. Стаття 3 Конституції України проголошує утвердження і забезпечення прав та свобод людини головним обов'язком держави, визначаючи цю діяльність як одну з її основних функцій [1]. Такий підхід пов'язаний зі сприйняттям визнання прав та свобод людини як інтегральної властивості природи людини як унікальної біосоціальної істоти. Відповідно забезпечення прав та свобод людини розглядається як важливий аспект функціонування і сучасного суспільства, правової системи так і діяльності механізму тієї чи іншої держави. Держава має відповідати перед людьми за забезпечення їх прав та свобод і зобов'язана активно працювати над їх захистом та реалізацією. Зазначений принцип демонструє важливість гармонізації між діяльністю органів державної влади і правами та свободами людини, а також визнає, що всі рішення і дії держави повинні відповідати міжнародним стандартам у сфері прав людини. Розвиток громадянського суспільства в Україні, як визначено в міжнародних стандартах, неможливий без гарантування основних прав і свобод людини та громадянина. Національна стратегія у галузі прав людини передбачає, що удосконалення системи захисту та забезпечення прав і свобод людини буде здійснюватися з урахуванням як вітчизняного досвіду, так і випробуваних міжнародним співтовариством принципів і підходів [2].

Україна, взявши на себе зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів прав людини, слідкує за впровадженням цих стандартів у всі сфери державної діяльності, включаючи прикордонну службу. В умовах сучасних викликів і загроз, триваючої війни, міграційної кризи за участі громадян України, прикордонна служба відіграє критично важливу роль у забезпеченні національної безпеки та захисті державних кордонів. У цих умовах особливо важливо, щоб її діяльність відповідала принципам захисту прав і свобод людини, що сприятиме зміцненню довіри громадян до державних інституцій.

Перетворення організаційно-правових засад діяльності прикордонної служби вимагає науково обґрунтованого підходу до аналізу та вдосконалення методів, форм і засобів забезпечення прав

людини в контексті специфіки прикордонної діяльності. Зазначені зміни, а також глобалізація та інтеграційні процеси, зокрема в рамках співпраці з Європейським Союзом, потребують від України дотримання високих стандартів у сфері прав людини, що включає адаптацію національного законодавства і практик до європейських норм та стандартів. Таким чином, дослідження характеристики змісту та рівня забезпечення прав людини в діяльності Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужба України) є вкрай актуальним

Стан опрацювання проблематики. Поняття забезпечення прав людини розглядалися в наукових працях багатьох українських вчених, зокрема О.В. Батанова, С.П. Добрянського, О.В. Домбровської, Т.М. Заворотченко, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабіновича, А.Ю. Олійник, Ю.М. Тодики, Ю.С. Шемчушенка, В.О. Серьогіна, О.Ф. Скакун та інших. Окремо слід виділити праці науковців, які аналізують загальні аспекти захисту прав людини у діяльності правоохоронних органів, включаючи прикордонну службу, а саме О.М. Бандурки, Є.О. Гіда, К.В. Громовенка, Н.В. Заяць, В.В. Коваленка, Ю.Б. Курилюка, К.Б. Левченко, С.І. Мінченка, А.Ф. Моти, О.В. Негодченка, О.З. Панкевича, С.О. Філіппова та інших. Поряд з тим існує потреба у вивченні підходів до реформування прикордонної служби з урахуванням міжнародних стандартів прав людини, зокрема вирішення проблем, що пов'язані з використанням сили та засобів примусу прикордонниками, і їх вплив на права і свободи людини.

Метою статті є аналіз та оцінка стану дотримання прав людини в діяльності Держприкордонслужби України, виявлення ключових аспектів, що впливають на забезпечення прав людини, а також на розробку рекомендацій для вдосконалення практик і процедур, які сприятимуть підвищенню рівня дотримання прав і свобод людини.

Виклад основного матеріалу. У юридичній літературі використовується різне термінологічне позначення для опису «забезпечення прав і свобод людини», а саме: «механізм забезпечення», «реалізації», «здійснення», «гарантування». За таких підходів відображаються різні аспекти та етапи цього процесу, а також особливості функцій держави щодо забезпечення прав і свобод громадян. Вони можуть використовуватися як окремо, так і в поєднанні, залежно від контексту і конкретних завдань.

Безпосередньо термін «забезпечення прав і свобод людини» має досить широке значення та трактується як створення відповідних умов для їх реалізації, охорони та захисту [3, с. 50; 4, с. 27]. Це означає активну діяльність держави у сприянні реалізації цих прав, у забезпеченні їх охорони шляхом запобігання правопорушень, а також у захисті прав і свобод в разі їх порушення. З огляду на таке розуміння, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є однією з основних функцій української держави, оскільки її авторитет на міжнародній арені можна визначити через те, наскільки вона дотримується принципів міжнародного права, включаючи принцип поваги до прав людини [5, с. 31].

Важливо відмітити, що значну ролу в системі забезпечення прав людини відіграють юридичні гарантії їх захисту. На думку О. Скакун, – це конституційний нагляд, контроль, відповідальність правопорушника; встановлення заходів відповідальності винуватців за порушення прав і свобод громадян; визначення заходів захисту прав, відновлення порушеного права [6, с. 189-190].

Реальна можливість особи здійснювати та захищати свої основні права забезпечується за допомогою юридичних механізмів, що діють у межах відповідної держави. Забезпечення прав і свобод людини полягає у створенні необхідних умов для реалізації цих прав. Держава має зобов'язання забезпечити кожному людину ефективними засобами правового захисту у разі порушення її прав. Гарантування прав і свобод здійснюється шляхом надання специфічних засобів - гарантій, які надають реальний зміст усім елементам правового статусу особи. Ці гарантії дозволяють особам безперешкодно здійснювати свої права і свободи, забезпечують їх захист від можливих протиправних посягань та надають можливість захисту від незаконних порушень. Разом з тим, перебуваючи у площині взаємин людини та держави, права та свободи людини можуть бути обмежені тільки спеціально уповноваженими на те органами та лише у випадках передбачених в законі [7, с. 124-127].

Національна стратегія у галузі прав людини визнає необхідність вдосконалення діяльності держави стосовно забезпечення прав і свобод людини, створення ефективних механізмів їх реалізації та захисту, вирішення системних проблем у цій сфері. Її метою є впровадження системного підходу до гарантування прав і свобод людини, узгодження дій державних органів, місцевого самоврядування, громадських інститутів та підприємств, створення ефективного механізму ре-

алізації та захисту прав і свобод, усунення системних недоліків, які призводять до порушень, виявлених Європейським судом з прав людини [2].

З огляду на зазначені вимоги важливо враховувати, що ефективна структура державно-правового механізму є запорукою забезпечення належного рівня його функціонування та досягнення поставлених завдань і кінцевої мети із забезпечення прав та свобод людини. В свою чергу проблема забезпечення прав людини в Україні тісно пов'язана з недостатнім рівнем дотримання закріплених у Конституції України прав і свобод особи з боку держави. Це означає, що існують випадки, коли держава не забезпечує або не дотримує права і свободи громадян, які гарантовані Конституцією України. Така ситуація може виникати з різних причин, таких як недостатня реалізація законодавства, корупція, недостатня правова культура тощо. Для зміцнення правової держави в Україні важливо вирішувати ці проблеми та забезпечувати дотримання прав людини на всіх рівнях державної влади.

Г. Шмельова вказує, що процес забезпечення прав людини можна розглядати як систему ефективних юридичних засобів, спрямованих на реалізацію, охорону і захист прав людини. Вона визначає наступні елементи цього механізму: національне законодавство, яке є основою усього процесу; юридичні процедури для реалізації прав людини; юридичні засоби для охорони прав людини; і юридичні засоби для захисту прав людини [3, с. 50-51].

Ми вважаємо, що цей підхід є найбільш прийнятним, і наше розуміння поняття «забезпечення прав і свобод» охоплює такі коригуючі дії:

- а) забезпечення можливості громадян реалізувати свої права і свободи;
- б) забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина;
- в) забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина;
- г) удосконалення національного законодавства країни та його приведення до міжнародних стандартів у галузі прав людини.

Існує думка, що розкриваючи сутність механізму забезпечення прав та свобод людини потрібно говорити про соціальний механізм такого забезпечення. Науковці відмічають, що він включає в себе різні компоненти: соціальні норми, зокрема релігійні, моральні, юридичні, міжнародно-правові принципи та норми, гласність, громадську думку, а також діяльність різних суб'єктів, спрямовану на забезпечення прав людини. До його складу включають такі складові: міжнародний механізм забезпечення прав людини; юридичний (внутрішньодержавний) механізм забезпечення прав людини; механізм забезпечення прав людини за допомогою інших соціальних засобів, таких як моральні, релігійні тощо. Відповідно, юридичний механізм забезпечення прав людини виступає як один із структурних елементів цього соціального механізму [4, с. 24].

Одним з елементів юридичного механізму забезпечення прав та свобод людини під час забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні є діяльність Держприкордонслужби України, де одним з її основоположних принципів функціонування є повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина [8].

Забезпечення прав та свобод людини в діяльності Держприкордонслужби України означає вжиття заходів для гарантування безпеки та захисту прав осіб, які перетинають державний кордон України, створення умов для реалізації особами відповідних прав та свобод. Це може включати в себе надання необхідної допомоги та підтримки біженцям, мігрантам та іншим особам, які перебувають під юрисдикцією прикордонного відомства.

Вважаємо, що використання конструкцій «повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина» і «забезпечення прав та свобод людини» в діяльності Держприкордонслужби України є взаємопов'язаними концепціями, які відображають зобов'язання прикордонної служби забезпечувати безпеку та захист прав та свобод осіб, що перетинають державний кордон.

Характеристика змісту забезпечення прав людини в діяльності Держприкордонслужби України полягає у вивченні та оцінці того, наскільки вона виконує свої обов'язки з дотримання та гарантування прав і свобод людини. Це оцінюється зокрема за наступними критеріями: законність та справедливість дій; можливість людини захистити свої права; транспарентність та відкритість діяльності прикордонного відомства; професійність та дотримання стандартів відомчої культури, тощо.

Згідно із Законом України «Про Державну прикордонну службу України», вона, як правоохоронний орган спеціального призначення, має широкі адміністративно-юрисдикційні повноважен-

ня, включаючи: запобігання адміністративним правопорушенням, протидію яким віднесено до її компетенції, їх виявлення, припинення та здійснення провадження у справах про такі правопорушення відповідно до законодавства; виявлення причин і умов, що спричиняють порушення законодавства про державний кордон України, та застосування заходів у межах своєї компетенції для їх усунення; охорона, конвоювання та тримання затриманих осіб до моменту їх передачі органам прикордонної охорони, іншим уповноваженим органам суміжної держави, іншим правоохоронним органам України або суду та інші [8].

Ефективне забезпечення прав і свобод людини Держприкордонслужбою України залежить від того, наскільки особовий склад дотримується законності та службової дисципліни. Це забезпечує належну організованість і готовність персоналу до швидких і рішучих дій з охорони правопорядку, національних інтересів на державному кордоні та боротьби з транскордонною злочинністю. Виконавча дисципліна і законність є основними складовими, які гарантують підтримання авторитету прикордонного відомства.

Звичайно, лише заходами щодо вдосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності Держприкордонслужби України неможливо вирішити питання про покращення забезпечення прав і свобод людини в сфері охорони державного кордону. Це вимагає спільних зусиль усіх учасників суспільних відносин для впровадження нової ідеології, яка сприяла б вихованню представників держави та людей у дусі законслухняності, розуміння кожним своїх можливостей у захисті прав і свобод, не боячись переслідувань з боку влади. Ця ідеологія має ґрунтуватися на осмисленні нового становища особи в державі, що ґрунтується на демократичних принципах та уникненні стереотипу виняткового переважання державних інтересів над інтересами особи.

Права людини є невід'ємним мандатом, оскільки, будучи закріпленими у правових нормах, які чітко визначають можливі варіанти поведінки посадових осіб Держприкордонслужби України, вони стають нормою, яку необхідно дотримуватись всім, і що гарантується відповідними механізмами забезпечення та процедурами захисту [9, с. 19–29]

Діяльність Держприкордонслужби України у сфері забезпечення прав людини має два аспекти: зовнішній та внутрішній. Зовнішній аспект діяльності прикордонного відомства у забезпеченні реалізації прав особи полягає у: виконанні завдань безупереджено та в точній відповідності з законом; повазі до гідності особи та виявленні до неї гуманного ставлення; захисті прав людини і громадянина незалежно від різних факторів, таких як походження, майновий статус, расова та національна належність, громадянство, вік, мова та освіта, ставлення до релігії, стать, політичні та інші переконання; не розголошенні особистої інформації, яка може принижувати честь та гідність особи, якщо це необхідно для виконання службових обов'язків; тимчасовому обмеженні прав і свобод особи в межах чинного законодавства, якщо це необхідно для виконання покладених на них обов'язків; забезпеченні права на захист та інших юридичних прав затриманих осіб.

Внутрішній аспект діяльності Держприкордонслужби України характеризується такими рисами як: виконання обов'язків у межах її завдань, функцій та компетенції; право на застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї у випадках, коли це обумовлено законом; використання різних правових та організаційних методів для забезпечення прав та свобод людини та громадянина; забезпечення того, щоб військовослужбовці та працівники органів та підрозділів охорони державного кордону не порушували права та свободи людини.

Військовослужбовці та працівники Держприкордонслужби України, реалізуючи надані їм повноваження стосовно застосування заходів примусу, можуть стати потенційними порушниками прав та свобод людини. Відповідно їх вплив на обмеження прав і свобод людини вимагає збалансованого підходу. В цьому контексті важливо пам'ятати про дотримання принципу закріпленого у статті 29 Загальної декларації прав людини, який зазначає, що під час користування своїми правами і свободами, кожна людина може зазнавати лише тих обмежень, які встановлені законом з метою забезпечення поваги до прав і свобод інших, забезпечення моральних норм, громадського порядку і загального благополуччя в демократичному суспільстві [10].

Для забезпечення повної законності під час виконання владних повноважень у Держприкордонслужбі України розроблені внутрішньовідомчі та зовнішні механізми контролю. Так, задіяна багатоетапна система контролю, яка включає діяльність спеціальних структур, таких як підрозділи штабів та відділи внутрішньої безпеки. Для цього використовуються різноманітні

методи, включаючи інспекції, планові та несподівані перевірки, а також комплексні огляди. Виявлені недоліки під час перевірок підлягають усуненню та надається практична допомога з метою недопущення таких порушень у майбутньому. Контрольні функції здійснюються відкритими та конфіденційними методами згідно з чинним законодавством. Крім того, Держприкордонслужба України реагує на вимоги прокуратури, судових органів, а також різних моніторингових організацій, як на національному, так і на міжнародному рівнях, що сприяє підвищенню рівня законності у їх діяльності та дотриманню прав людини.

Держприкордонслужба України систематично підвищує рівень професійної компетентності свого персоналу з метою формування його загальної та професійної культури, зосереджуючи увагу на пріоритетності дотримання та гарантування прав і свобод людини під час виконання своїх службових обов'язків.

Так, з метою підвищення рівня правової підготовки військовослужбовців та працівників Держприкордонслужби України, у процесі навчання та підвищення кваліфікації надаються роз'яснення положень міжнародних документів щодо прав людини, стандартів поведіння з затриманими особами та захисту інтересів громадян під час охорони державного кордону. Особлива увага приділяється вимогам міжнародно-правових актів щодо відповідальності органів охорони державного кордону перед громадськістю, дотримання правоохоронної етики при застосуванні сили та вогнепальної зброї, пріоритетності мирного врегулювання конфліктів та використання методів переконання [11].

Що стосується рівня забезпечення дотримання прав людини у діяльності Держприкордонслужби України то він проявляється при: забезпеченні правового захисту осіб, які перетинають державний кордон або перебувають на території України, включаючи захист їх міграційних прав; здійсненні контролю за дотриманням законодавства щодо прав людини при виконанні службових обов'язків військовослужбовцями та працівниками Держприкордонслужби України; запобіганні та реагуванні на можливі випадки порушення прав людини під час взаємодії з громадянами, іноземцями та особами без громадянства; забезпеченні навчання та підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників Держприкордонслужби України з питань прав людини та міжнародних стандартів у цій сфері; співпраці з громадськими та міжнародними організаціями з метою вдосконалення системи захисту прав людини у сфері здійснення прикордонного контролю та регулюванні міграційних процесів.

Аналіз законодавства, результатів оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби України, результатів перевірок, що здійснювалися представниками офісу Генерального прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини дозволяє нам стверджувати, що на рівень забезпечення прав людини в діяльності прикордонного відомства можуть впливати різні фактори, включаючи:

- якість законодавства, яке має значний вплив на ефективність захисту прав людини в діяльності прикордонної служби. Якщо закони чіткі, конкретні та відповідають міжнародним стандартам прав людини, це сприяє створенню правового середовища, в якому права та свободи громадян захищені;
- відомча культура, яка може проявлятися у професійній етиці, лідерстві та керівництві, проведених тренінгах та системі безперервної освіти;
- професійна підготовка і навички персоналу стосовно знання законодавства, спілкування і взаємодії, усвідомленні про важливість прав людини;
- механізми нагляду і контролю, які є критично важливими для виявлення та усунення порушень прав людини в діяльності прикордонної служби;
- суспільна свідомість, що демонструє рівень обізнаності громадськості щодо їхніх прав і їхню здатність вимагати дотримання цих прав.

Ці фактори можуть взаємодіяти між собою, визначаючи рівень забезпечення прав людини в діяльності Держприкордонслужби України.

Висновки. Отже, сучасні умови вимагають нових концептуальних підходів до забезпечення прав і свобод людини в діяльності Держприкордонслужби України. Ці підходи передбачають значні зміни в організаційно-правових засадах функціонування прикордонного відомства, зокрема, перебудову відносин між прикордонниками та людиною на основі партнерства, удосконалення форм, методів та засобів забезпечення прав і свобод людини. Важливо, щоб персонал відомства в своїй діяльності дотримувався міжнародних стандартів прав людини та постійно

вдосконалювався у цьому напрямку. Потреба у суттєвому підвищенні ефективності діяльності прикордонного відомства в цій сфері вимагає глибокого й послідовного наукового аналізу її організаційно-правових засад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.05.2024).
2. Національна стратегія у сфері прав людини: затверджено Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення: 24.05.2024).
3. Шмельова Г. Юридичний механізм забезпечення прав людини (загальнотеоретична характеристика). *Право України*. 1994. № 10. С. 49–55.
4. Сучасні механізми захисту прав людини: колективна монографія / М.С. Кельман, А.С. Токарська, Л.В. Ярмол, С.Б. Цебенко, А.О. Дутко. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 220 с.
5. Біліченко В.В. Міжнародні стандарти щодо захисту ключових прав та свобод людини в діяльності правоохоронних органів України. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2020. С. 31–35.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник: пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
7. Деркач А. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини та їх відображення в Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 124–127.
8. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 24.05.2024).
9. Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1 (84). С. 19–29.
10. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 24.05.2024).
11. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU79004R> (дата звернення: 24.05.2024).